

Kitap Tanıtımı / Book Review

Régis Blachère, *Le Problème de Mahomet*, Press Universitaires de France (PUF), Paris 1952, 135 s.

İsmail METİN*

Régis Blachère (1900-1973) ve *Le Problème de Mahomet* adlı Eseri

30 Haziran 1900 tarihinde Paris'in mahallelerinden Montrouge'da dünyaya gelen Fransa Enstitüsü üyesi oryantalist Régis Blachère, on beş yaşında iken Fransız sömürgesi olan Fas'a yerleşti. Kazablanka Lyautey Fransız Lisesi'ni bitirdi ve öğrenim hayatını orada devam ettirdi. 1922 yılında Cezayir'de E. Lévi-Provençal'ın hocalık yaptığı Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. 1929'da Fas Yüksek Araştırma Kurumu'na müdür olarak atandı ve 1935 yılına kadar bu görevi sürdürdü.

1936 yılında doktorasını tamamlayan Blachère, 1942 yılında École Pratique des Études'de Arap dili araştırmaları müdürü oldu. 1935'de École des Langues Orientales Vivantes'ın (Yaşayan Doğu Dilleri Okulu) Arapça hocalığına tayin edilen Blachère, bu kurumdan 1950 yılında ayrılarak Sorbonne Üniversitesi'nde Ortaçağ Arap Dili ve Edebiyatı kürsüsünün başına getirildi.

1956-1965 yılları arasında, Académie de Paris (Paris Akademisi) bünyesinde meşhur oryantalistler W. Marçais, L. Massignon ve M. Gaudefroy-Demombynes tarafından 1929'da kurulan Études Islamiques de l'Académie de Paris'de yöneticilik yaptı. Ayrıca yazar, 1956-1962 yılları arasında Arabica'nın yöneticiliğini yaptı. Arap Dili ve Edebiyatı, Kur'ân-ı Kerim, İslam ve Ortaçağ konularında araştırmalar yapan Fransız oryantalist 7 Ağustos 1973 tarihinde Paris'te ölmüştür.¹

* Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi Doktora Öğrencisi; imetin76@hotmail.com

1 Biyografi kaynakçası için bkz: René Dussaud, "Régis Blachère-Le Problème de Mahomet", SYRIA, Archéologie, Art et Histoire, Paris 1953, vol. 30, p. 162-164; Hidâyet Nuhoğlu, "Régis Blachère" mad., DİA, İstanbul 1992, VI, 244-245; http://fr.wikipedia.org/wiki/Régis_Blachère

Régis Blachère incelediğimiz *Le Problème de Mahomet* ² adlı eserine bir *uyarı* (avertissement) ile başlar. Özellikle 19. ve 20. yüzyılda birçok biyografisi bulunan Hz. Muhammed'in hayatının bir sır olmadığını ama yine de hayatının belli bölümlerinin tam olarak bilinemediğini iddia etmektedir. Yazar bu eserini uzmanlar için yazmadığını belirterek, kitabın içerisinde bolca kullandığı ayet meallerini kendi yazdığı mealden aldığını ifade eder.

Bu eserle ilgili Fransız sosyalist oryantalistlerden Maxime Rodinson “*Blachère tek güvenilir kaynak olarak daima Kur’ân’a başvurur, siyerle ilgili rivayetleri ise kuşkuyla kullanır. Onun olayların akışını yeniden inşası, gerçeğe çok yakın görünmektedir. Bu inşa, gerekli olan çekincelerle birlikte sunulmuştur. Yayıncılık gereklerinin Blachère’i, başlangıçta çok daha geniş olan metni kısaltmaya ve değiştirmeye zorlamış olması üzücüdür*” şeklinde bir değerlendirmede bulunur.³

Blachère'in kullandığı kaynaklar arasında, başta Kur’ân-ı Kerim ve Hadisler olmak üzere, ilk siyer kaynakları İbn İshak, İbn Hişam, Vakıdî, İbn Sa’d, Taberî ve İbnü'l-Esir bulunmaktadır. Ayrıca oryantalistler Muir, Sprenger, Goldziher, Caetani, Lammens ve Nöldeke yazarın değer verdiği ve etkilendiği kimseler arasında sayılabilir.

Blachère'in bu eseri sekiz bölümden meydana gelmektedir. Eserin “*Les sources et les données complémentaires le problème chronologique*” (Tamamlayıcı kaynak ve veriler, kronolojik problem) adlı birinci bölümünde (s. 1-18), başta Kur’ân-ı Kerim ve Hadis olmak üzere kaynaklar değerlendirilir. Blachère siyerin en önemli kaynağı olarak gördüğü Kur’ân’ı değerlendirmesinde, Kur’ân metinlerinin nüzûl sırasına göre kronolojik olarak yeniden sınıflandırılması gerektiğini iddia eder (s. 1-2). Blachère bununla yetinmeyerek, Kur’ân’ın eksik olduğunu da iddia etmiş ve onda Hz. Muhammed'in hayatına dair pek az bilgi olduğunu ifade etmiştir (s. 2). Blachère yaptığı Kur’ân tercümelerine bir giriş mahiyetinde olan *Introduction au Coran* (Paris 1959, s. 188) adlı eserinde; Hz. Peygamber döneminde az ya da çok birtakım vahiy

2 Régis Blachère, *Le Problème de Mahomet, essai de biographie critique du fondateur de l'Islam*, PUF (Press Universitaires de France), Paris 1952.

3 Maxime Rodinson, “Bilan des études Mohammediennes”, in *Revue Historique*, CCXXIX, 1963, ss. 169-220. (Makaleyi Türkçeye çeviren: Abdullah Aydın, Hz. Muhammed’le ilgili araştırmaların Bilançosu, *SÜİFD*, Sakarya 2005, cilt: XII, ss. 157-218.

bölümlerinin kaybolduğunu ve Peygamberin bizzat kendisinin bazı ayetleri kaldırdığını iddia etmiştir.

Blachère Kur'ân'dan sonra en önemli kaynağın hadis olduğunu kabul eder. Ona göre, siyere dair rivayetler hadislerden daha çok kuşku ve güvenilmez niteliktedir. İlk dönem siyer kaynakları konusunda değerlendirmeler yapan Blachère, kitabının alt başlığında Hz. Peygamber'i "*fondeur de l'Islam*" yani "İslam'ın kurucusu" olarak niteler. Hz. Muhammed'in hayat hikâyesini ilk defa kronolojik olarak ele alan müellifler İbn İshâk ve İb Hişam hakkında birtakım itham ve yargılamalarda bulunur (s. 6).

"*Le Berceau de L'Islam*" (İslam'ın Beşiği) adlı kısa olan ikinci bölümde (s. 19-27), Hz. Peygamber'in risaletinden önceki Arabistan coğrafyası ve Hicaz etrafıyla birlikte tanıtılır. Hz. Muhammed'in yetiştiği ortama, vahiy gelmeden önceki hayatına, bu ortamın Hz. Peygamber üzerindeki etkisine dair değerlendirmelerde bulunur. Eserde ana hatlarıyla şu hususlar üzerinde durur: Hicaz'ın ve Arap Yarımadası'nın eski tarihi, Mekke, Medine ve Taif'in önemi, Hicaz'ın dini durumu ve Haniflik inancı. Blachère bölgenin dinî yapısından bahsederken bu bölgenin antik bir putperestliğin merkezi görünümü sergilediğini ve ilahların da her birine sunulan bir tapınağının olduğunu belirtir (s. 20).

Eserin "*Mahomet avant l'Apostolat*" (Risaletten önce Muhammed) başlığını taşıyan üçüncü bölümünde (s. 28-37), Hz. Muhammed'in ümmîliği konusu, Hz. Hatice ile evlilik, ilk vahiy ve Hristiyanlıktan etkilenme iddiası gibi konular ele alınmıştır. Blachère, Hz. Peygamber'in Hira'da inzivaya çekilmesini ve sonrasında ilk vahyin gelmesini onun dinî hayatının başlangıcı üzerine en etkileyici olaylardan biri olarak görür. Ona göre Kur'ân'da geçen ümmî ifadesinin tefsirciler tarafından kullanıldığını gibi *bilgisiz, cahil, okuma-yazması olmayan* anlamında olmayıp; "*Yahudilik ve Hristiyanlık'ı bilmeyen, putperest topluluğundan olan insan*" anlamında kullanıldığını ifade eder (s. 33).

Dördüncü bölüm (s. 38-51) olan "*Début de la Prédication à la Mekke*" (Mekke'de Vaazın/Tebliğ'in başlangıcı) başlığında, vahiy konusu ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Ayrıca Blachère bu bölümde, *Garânîk* olayı ile ilgili yeni bir tez ortaya atarak Hz. Peygamber'in bunu egemen sınıfla uzlaşarak yeni bir din oluşturma isteğinin sonucu olarak görür. Bu iddiasını Abese ve Necm surelerinde anlatılan olayları kendince yorumlayarak kanıtlamaya çalışır. Yine bu bölümde Hz. Muhammed'e ve ilk Müslümanlara düşmanlık eden Ebû Ce-hil, Ebû Leheb ve Velîd b. Muğîre gibi kimselerden bahsedilir.

Blachère'in eserinin beşinci bölümü (s. 52-63), "*Rupture avec le Paganisme développement de l'Apostolat à la Mekke*" (Putperestliğin reddi ve Mekke'de Risalet'in gelişimi) adını taşımaktadır. Bu bölümde, Kur'ân'a ve içeriğine bakış, Mekke putperestliği, Kur'ân'da Hz. Muhammed ve diğer Peygamberler konuları ele alınmaktadır. Yazar burada Kur'ân kıssalarının Yahudi ve Hıristiyan kaynaklı olduğunu iddia etmektedir (s. 59-60). Yazar bununla ilgili "*Muhammed tarafından kullanılan kıssalar, Yahudi ve Hıristiyan yazılı belgelerindeki öykülere benzer özellikler göstermektedir (s. 60).*" şeklinde bir düşünce öne sürmektedir. Bu bölüm Peygamberlik kavramı ve Hz. Muhammed'in konumunun ne olduğu konusu ile biter (s. 62-63).

"*Échec et Abandon de la Prédication à la Mekke*" (Başarısızlık ve Mekke'de Vaazı/Tebliğî Terk) başlıklı altıncı bölümde (s. 64-90), kendince surelerin tasnifini problemlili görerek Kur'ân'da tekrarların bulunmasını bir eksiklik olarak değerlendirir. Kur'ân'da determinizm, tebliğin konusu, Habeşistan hicreti, Müslümanlara uygulanan boykot ve Hz. Ömer tasviri bu bölümde ele alınan konulardandır. Blachère'e göre, İslam'a giren güçlü kimselerden biri olan Hz. Ömer'in kişiliği Mekke'de önemli bir şekilde kendini göstermiştir (s. 72). Medine'ye hicret hazırlıkları da burada anlatılmaktadır.

Yedinci bölüm "*Installation et Affermissement de la Communauté Islamique à Médine 622 à 627*" (Medine'de İslam toplumunun oluşumu ve güçlenmesi, 622-627 arası) başlığını taşır. Bu bölümde (s. 91-111), Hicret sonrası Medine'de karşılaşılan ilk problemlerden bahsedilir. Yazara ayrıca, Medine'de toplumsal yapı, Medine Sözleşmesi, bir "*toplumsal barış ve kardeşlik projesi*" olan Ensar-Muhacir kardeşliği, Hz. Peygamber'in bazı özellikleri, Yahudilerle ilişkiler konularına bu bölümde değinmiştir. Bununla birlikte, Bedir, Uhud ve Hendek savaşları bu bölümün ana konuları arasındadır. Hz. Aişe'ye atılan bir iftira olayı olan İfk Hadisesi yine bu bölümde anlatılır. Blachère'e göre, İfk olayı Hz. Ali ile Hz. Aişe arasındaki bir düşmanlığın çıkış noktasını oluşturmuştur ve bu yüzden önem kazanmıştır. Aksi halde İfk olayının bir önemi yoktur (s. 110).

Hz. Peygamber'in hayatının son dönemi olan 627-632 yıllarının ele alındığı "*Expansion de l'Islam en Arabie jusqu'à la mort de Mahomet*" (Muhammed'in vefatına kadar İslam'ın Arabistan'da yayılması) adlı son bölümde (s. 112-130) ise, Hudeybiye Antlaşması, Mekke'nin Fethi, İslam'a davet mektupları, Hz. Muhammed'in Yahudi ve Hıristiyanlarla ilişkileri, Mekke'ye hac ve Hz. Muhammed'in vefatı konuları ele alınır.

Kitabın bir *sonuç ve değerlendirme* bölümü mevcut değildir. Hz. Muhammed'in hayatı ile bazı bölümler kitapta ayrıntılı anlatılmamış ve Hz. Peygamber'in kişiliği ve evlilikler konusu gibi bazı hususlara kitap içerisinde kısaca değinilmiştir. Kitabın sonunda oldukça kısa bir kaynakça mevcuttur. Bu kaynakça, Muhammed üzerine kaynakça, Muhammed'in hayatı üzerine biyografiler, değerlendirme çalışmaları ve kaynakları gibi başlıklar halinde kategorize edilmiştir.

Blachère, Hz. Peygamber'in yaşadığı dönemde problemlerin çözüldüğünü belirterek bunda Hz. Muhammed'in kişisel ve ahlaki becerilerinin ön plana çıktığını söyler. Ona göre problemlerin çözümünde Hz. Muhammed, tüm özgür kafaları hayran bırakan bir esneklik, bir ince düşüncelilik, bir insan-cıl duygu ve zorluklara karşı direnme gücüne sahiptir. Her soruna koşulların dayattığı ve kendi imkânlarıyla bir çözüm bulmak ve bunu yaşama geçirmek için çabalamıştır. Bazı durumlarda, özellikle hukukî düzenlemeler ve dinî görevler için Kur'ân vahyi kesin ilkeler koymuştur. Bununla birlikte birçok durumda çözüm, ashabıyla danışmaya dayalı, *istişâre* yöntemiyle halledilmeye çalışılmıştır (s. 94).

Blachère, Hz. Muhammed'in arkadaşlarının görüşlerine önem veren bir kişilik sahibi olduğunu belirtir. Yazar Mekke hayatındaki başarısızlığına dair Hz. Muhammed hakkındaki görüşlerinden vazgeçerek, onun Medine'de hayran olunacak bir alçakgönüllülükle problemleri çözme yeteneğine sahip olmasından bahseder. Ayrıca, Mekke'de yapmadığı gibi Medine'de de kendine "*üstün insan*" niteliğini yakıştırmaz. Ciddi kararlar için etrafında bulunan bilge ve temkinli kişilere danışır. Birçok hadiste, özellikle Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in görüşünü dikkate alıp onlarla "*ortak akıl*" oluşturmuştur. Kimi zaman da, Uhud Savaşı öncesinde olduğu gibi arkadaşlarının görüşünü kendi görüşüne tercih etmiştir (s. 101).

Ona göre Hz. Muhammed, mescid inşasından sonra yapılan odacıklara yerleşerek, ashabi ile arasına bir engel koymadan, beraber yaşamış ve otoritesini de korumuştur. Hz. Muhammed etrafındaki insanları her zaman görgülü olmaya, nezakete çağırmış ve arkadaşları tarafından hep saygı görmüştür. O da zaten ashabına mesafeli davranmamış, aşırı bir saygı beklediği izlenimi de vermemiştir. Hadis onu bize, sade giyinen, ihtiyaçlarında bulduyuyla yetinen, her gelene güler yüz gösteren, önerilerini esirgemeyen, hastaları ziyaret eden, elini hastanın üzerine koyarak moral vermiş biri olarak göstermektedir.

Blachère'e göre, çok saygı duyulan bu rehber kendisini izleyenlerin sevgisini kazanmayı bilmiştir (s. 101).⁴

Blachère'e göre, Hz. Muhammed hiçbir zaman özel yaşamını bir gizeme çevirmeye kalkışmamıştır. Zaten bunu istemiş olsaydı bile ortam buna izin vermezdi. Onun sözleri, sade davranışları, baba ve koca olarak tavırları, mü'min olarak tutumları sevenlerinin merakına açıktır, bu sevenleri de davranışlarını ondan örnek alarak düzenlemekte ve yapıp ettiklerinde derin hikmetler keşfetmektedirler (s. 101).

Sonuç olarak Blachère, her ne kadar Hz. Peygamber hakkında yukarıdaki olumlu görüşleri ileri sürse de, Hz. Muhammed'in *Peygamberlik* vasıflarını tanınamaktadır. Ayrıca ona göre Kur'ân vahiy mahsulü değildir. Hz. Peygamber, Kur'ân ayetlerini kendiliğinden Kur'ân'dan çıkarabilmektedir. Yine ona göre, Kur'ân parçalarının birçoğu kaybolmuştur. Üstelik *Garânikle* ilgili olan sözleri ayet diye Fransızca Kur'ân mealine yerleştirmede bir sakınca görmemiştir.

Yazarın diğer önemli eserleri (Tarihsel sırasına göre)

1937. *La Grammaire de l'arabe classique, morphologie et syntaxe* (M. Gaudefroy-Demombynes ile birlikte), Paris. (gözden geçirilmiş 3. edisyon, Paris 1952).

1947, 1959. *Introduction au Coran*, Maisonneuve et Larose, Paris. (Kur'an'ın vahyi kitap haline getirilmesi, tefsiri gibi konuları ele alan kitap önyargı ve subjektif bir amaçla hazırlanmıştır.)

4 Yazar burada örnek olarak Buhârî'de zikredilen, Hz. Muhammed'in Medine'deki yaşayış biçimini yansıtan bir hadisi aktarır. "Rivayete göre Hz. Ömer, bir gün Hz. Peygamber'in huzuruna çıkmıştı. Hz. Peygamber bir hasırın üzerinde yatıyor ve hasır yüzünün bir tarafını iz yapmıştı. Odasının bir yanında işlenmiş bir deri, bir diğer köşesinde ise, içinde birkaç avuç arpa bulunan küçük bir torba vardı. Hz. Peygamber'in odasında bulunan eşyalar bundan ibaretti. Hz. Ömer, bu manzara karşısında duygulandı ve ağlamaya başladı. Hz. Peygamber ona niçin ağladığını sorunca da Ömer: "Ya Resûlallah! şu anda Kisralar, Krallar saraylarında kuş tüyünden yataklarında yatarken, sen sadece kuru bir hasır üstünde yatıyorsun ve o hasır, senin yüzünde iz bırakıyor. Bundan dolayı ağladım." cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Ömer'e şu tesellide bulunur: "İstemez misin ey Ömer, dünya onların âhiret ise bizim olsun." Buhârî, *Tefsir* 21.

1949-1950. *Le Coran, Traduction Nouvelle (I-II)*, Paris. (Sureler farklı bir tasnifle ele alınmıştır. Bu mealde yazar, Kur'ân'ın kaynağını Hz. Peygamber'e dayandırma çabası içerisindedir.)

1958. *Dans les pas de Mahomet*, sunuş: R. Blachère, fotoğraf. Frédérique Duran, tanıtım yazıları: H. Delattre, Paris, Hachette, 1956. G. Ryckmans, *Museon*, 71, 1958,

1960. *Dictionnaire Arabe-Français-Anglais*, Paris.

1966, 1969. *Le Coran*, Paris. (Önceki eserin bir özetidir.)

Yazarın bu eserlerin dışında, yayımlanmış kitap, makale ve çevirileri de mevcuttur.